

rabağda Azərbaycan Hökumətinə qulaq asmadı, asi və xain cümləsindən ədd [he-sab] edilib layiqi olan cəzalara düşər edil-məlidir.

Lakin Qarabağ erməniləri böylə cəza və tənbehlərdən qorxmayırlar, çünki öz dedikləri kimi “Yevropaya ümidvardır-lar”. Ümidvar olmaqlarının əsası dəxi bu-dur ki, müharibə əsnasında Müttəfiqlərə “kömək durub” düşmən qabağında “döş gərib qılıc vurubdurlar”, bunun əvəzində Müttəfiqlərdən “ənam” gözləyirlər!

Məsələnin bu gün bizi maraqlandıran cəhəti budur: madam ki Qarabağ erməniləri İngilis Baş Komandasının dəxi əm-rindən çıxırlar və öz haqsızlıqlarında inadlıq edib dururlar, o surətdə İngilis Baş Komandanlığı öz nüfuz və heysiyyətini itirməmək üçün nə kimi müamələ-lərə [rəftarlara] təvəssül [müraciət] edəcək-dir?

Kiriyib duracaqdırmı?

Əlbəttə, əgər ingilislər bu cürə işlərə əvvəldən qatışmasaydılar və məsələnin həllini bizim özümüzə vagüzar etmiş [tapşırılmış] olsaydılar, biz bu işi bir növ ilə bitirib, ya sazişlə və ya cəbrən [zorla] haq-qımızı yeritməyə qadir olardıq. Məsələn, ingilislər, gürcü və Axıska məsələsinə qatışmadıqları kimi, Azərbaycan və Qara-bağ məsələsində də bitərəf qalsaydılar, biz özümüz bu məsələni çoxdan həll et-miş olardıq. Amma madam ki, ingilislər Qarabağ məsələsinə qatışdılar, özləri də haqqın tərəfdarıdırlar, o halda gözlədi-yimiz odur ki, erməni inadını sındırmaq və erməniləri boş xəyalatdan əl çəkdi-rmək işini yarımçıq və natamam qoyma-yıb, axıradək aparsınlar.

İngilis Baş Komandası bu əmri [iş]

axıradək yetirməyə üç cəhətcə borclu-dur:

Əvvəla, iş natamam qalarsa, erməni-lərin haqsızlığı müsəlmanlara xoş gəlmə-yib arada vuruşma və toqquşmalar əmə-lə gələ bilər ki, bunun məsuliyyəti ingi-lislər üzərinə düşər.

Və saniyə [ikincisi], ingilislər bir də-s-tə Qarabağ ermənilərini itaətə məcbur edə bilməsələr, öz nüfuz və heysiyyət-lərini Qafqaz millətləri arasında itirə bi-lərlər.

Və salisən [üçüncüsü], madam ki ingi-lislər Qarsı və həvalisini [ətraf ərazilərini] erməni hökumətinə təslim etmək üçün oranın islam “şurasını” dağıtdı, əzalarını [üzvlərini] həbs etdi və bir neçələrini öl-dürdülər, o halda Qarabağ ermənilərini də itaətə məcbur [etmək] üçün insaf və ədalət naminə eyni müamiləni [rəftarı] işlətməyə mənən məcburdurlar. Vəilla [yoxsa] türk qövmünə qarşı böyük bir haqsızlıqda bulunmuş olurlar.

Qarabağda bu “hartu-virti” salan və bu hərəkətləri çıxaran bütün Qarabağ erməniləri olmayıb, bəlkə bir dəstə daş-nak güruhudur. Qarabağın kənd erməni-ləri yaxşı bilirlər ki, Azərbaycan Hökumə-tinə tabe olmasalar, müsəlmanlarla əla-qələrini kəsməyə məcbur olub, acından ölərlər. Ona görə biz əminik ki, bədbəxt erməni kəndləri bu gün bir dəstə daş-nakların xəyanət və şeytənəti [şeytanlığı] qurbanıdırlar.

Bu güruhi-layəfləhun [düzəlməz, adam olmazlar dəstəsi] erməni millətinin gözü-nü o qədər qorxudubdur ki, bir bu qədər haqsızlıq və zülmələrə qarşı ağız açıb söz deməyə cürətləri yoxdur. Əgər bu xainlər güruhu Qarabağdan tərd və təbid edi-lərsə [qovular və uzaqlaşdırılırsa] və onla-

rın yuvaları dağılırsa, Qarabağ ermə-niləri asudə nəfəs çəkib həm acından ölməzlər, həm də öz həmişəki qonşuları ilə mehriban dolanıb, Azərbaycan Höku-mətinin ədaləti altında və sayeyi-mər-həmətvayəsində kamali-asudəgi ilə im-rari-məişət edərlər [mərhəmət paylayan kölgəsində böyük bir asudəliklə dolanarlar].

İştə bizim və ümum [bütün] Qafqaz türklərinin ingilislərdən gözlədiyi budur ki, Qarabağ erməni üsyançılarına qarşı şiddətli tədbirlər ibraz etməklə [tədbirlər görməklə] həm ədalət göstərsinlər, həm də öz şan və heysiyyətlərini artırınsınlar və bununla Qarabağ erməni məsələsi bir-dəfəlik həll edilib qurtarsın.

Üzeyir Hacıbəyli

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Royter acentəliyindən)

İran konsuluna töhfə

Londondan teleqraf edirlər ki, Brüs-selin məşhur Vətəndaşlar Komitəsi Bel-çikanın Almaniya tərəfindən istila edil-diği zaman İran konsulunun göstərdiyi xidmətləri əvəzində konsula bir medal və bir çox imzalarla imzalanmış albom təq-dim etmişdir.

Cəmiyyəti-Əqvam

Parisdən Londona verilən xəbərlərə görə, Belçika Xariciyyə naziri Brüsselin Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] üçün bir üssülhərəkə [baza] təyin edil-məsi təklifinə baxmaqdan ötrü Orlando, Maklin, Hauz və Smetsdən ibarət bir ko-

missiya təşkil edilməsi haqqında bəya-natda bulunmuşdur.

Bağdad dəmiryolu

Havas acentəliyi xəbər verir ki, Bağ-dad dəmiryolunda hərəkət başlanmışdır. Tavrusa getmək mümkündür. Mosuldan 150 kilometrə məsafədə olan Nusaybinə dəmiryol hərəkəti mümkündür. Xəlici-farsa [Fars körfəzinə] qədər münasibat [ra-bitə] bərpa edilməsi üçün təcili surətdə işləyirlər. Müəyyən miqdar dəmiryol qa-tarı üçün Tikritə qədər yol açıqdır.

Kopenhagen - Ştutqartdan xəbər verilir ki, spartakların tətili-ümumisi müvəffə-qiyyətsiz olmuşdur. Hökumət ümuri-ix-tiyarı [idarəni, vəziyyətə nəzarəti] öz əlinə almışdır.

- Stanislavdan xəbər verildiyinə görə, Şura qoşunları Şərqi Ukraynada təslim olurlar.

Brüssel - Parisdən xəbər verilir ki, Sülh Konfransı qət eyləmişdir ki, Almaniyanın Ruanda və Urundi müstəmləkələri Belçi-kaya verilsin.

- Şimali Rusiyadan İngilis Komandan-lığı xəbər verir ki, Murmanda Çin əmələ-lərinin hərəkəti yatırılmışdır. Üsyan edən-lərin əksəri tövqif [həbs] edilmişdir. Cə-nubi Seqoda iki həmlə dəf edilmişdir. Şi-mali Rusiya qoşunları Qarnovolok deni-lən yeri işğal etmişlərdir.

Berlin - Bavaryada əhval ağırlaşmış-dır. Bolşeviklər arasında ixtilaf olduğu xə-bər verilir.

- İngilis Komandanlığı xəbər verir ki, Arxangelsk cəbhəsində bolşeviklər dəmiryolu ilə dəhşətli hücumu hazırlayırlar.

Almaniya millətinin asudəliyi

Havas ajansının məlumatına nəzərən, Spada müahidəni imza edən Almaniya vəkilləri bəyan etmişlər ki, Almaniya millətinin asudə olması üçün lazım gələn tədbirlər ittixaz edilmişdir [tədbirlər görülmüşdür].

Yekaterinodar - Böylə rəvayət edirlər ki, Sibirya Hökuməti Yaponiyanın əsgər və silahla müavinət [köməklik] təklifini qəbul etmişdir. Bunun müqabilində Yaponiya Əqsayı-Şərqdə [Uzaq Şərqdə] bir çox imtiyazat alacaqdır. Kolçak ordusuna 100 min Yaponiya əsgəri daxil olur.

Ağməscid - Bolşeviklər tərəfindən göndərilmiş və yolda tutulmuş simsiz teleqraf xəbərindən anlaşılır ki, cəbhədə bolşeviklərin halı ağırdır. Baltik dənizi boyunda Qırmızı qoşunların müvəffəqiyyətsizliyi bu hala səbəb olmuşdur. Narva altında bolşeviklər ricət etmişlərdir [geri çəkilməşlər]. Qroznı yanında Suçino yanına çəkilməşlərdir. Kobrin səmtində bolşeviklər Minsk şəhərindən çıxmışlardır.

Paris - Amerika qəzetəsinin Arxangelsk müxbiri rus və Amerika qoşunlarını bəzi nöqtələrdən çıxarmağa məcbur edən bolşeviklərin hücumunu böylə təsvir edir: Hərgah Amerika qoşunları bolşeviklərdən uzaqlaşmasaydılar, bolşeviklər tərəfindən mühasirəyə alınacaqlarmış. Bolşeviklər üç tərəfdən gələrək Şenkursk şəhəri[ni] çevirmişlərdir. Rus-Amerika qo-

şunları ricət edərkən [geri çəkilmərkən] nəqli müşkül olan topları yaramaz hala gətirmişlərdir. Müxbir inandırır ki, bu hal xətrəli [qorxulu] deyildir. Zira Arxangelskdə külli ləvazimi-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] və qüvvə vardır. Amerika mətbuatı bu halda ciddi surətdə müzakirəyə başlamışdır. “Vaşinqton post” qəzetəsi yazır ki, Arxangelskdə olan qoşunları iki dəhşətli düşmənlə qəhrəmananə bir surətdə mübarizə etməlidirlər. Bunların birisi bolşeviklər, digəri isə təbiətdir. Əgər bu mübarizədə qoşunlar məğlub olarlarsa, heç şübhəsiz, son güllələri qurtarandan sonra ola bilər. Fəqət, sual olunur: Amerika saldatları nə üçün böylə ağır təcrübələrə sövq edilir? Buna ki, heç lüzum yoxdur. Əcəba cüzi bir dəstəni buzlar arasına, mükəmməl bolşevik dəstələri qarşısına göndərməkdən Müttəfiqlər nə qazanarlar? Bizim saldatların şimdi çəkdiyi zəhmətləri nahaqdır, onların göstərdiyi rəşadət və qəhrəmanlıq mənfəətsizdir. Müttəfiqlərin Rusiya siyasətini tənqid üçün bu fədakarlıq kifayət edir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Zaqafqaziya cümhuriyyətləri

Bakıda çıxan sosialist “Znamya truda” qəzetəsində böylə bir xəbər dərc edilmişdir:

“Əcnəbi məmləkətlərdən aldığımız son məlumata görə, Versal Sülh Konfransı Zaqafqaziyada təşəkkül etmiş yeni hökumət və dövlətlər haqqında böylə qərar vermişdir:

Ermənistanın siyasi və iqtisadi həyatına rəhbərlik etmək üçün Amerikaya

mandat verilmişdir. Eyni məqsəd və müdaxilə Gürcüstan mandatı Fransa Hökumətinə, Azərbaycan və Dağıstan mandatı isə İngiltərə Hökumətinə verilmişdir.”

İdarədən: Bu xəbər hələ rəsmi olmadığından, məsuliyyətini iqtibas etdiyimiz qəzetənin öhdəsinə buraxaraq, rəsmi surətdə elanınadək ehtiyatkarlıqla davranmağı tövsiyə edirik.

QƏZETƏLƏRDƏN

Krım

Novorossiysk - Sevastopoldan yazılır ki, Krım Hökuməti icab etdiyi [lazım gəldiyi] təqdirdə “Kaql” kruvazerinə [kreyserinə] alınacaqdır.

Krımın təxliyəsi

Kerç - Krımın təxliyəsi iki səmtdən davam edir. Bütün əcnəbi müəssisələri və ləvazimi-hərbi [hərbi ləvazimat] Sevastopol səmtinə aparılır. Bunların bir hissəsi İstanbula göndərilmişdir. Rus müəssisələri isə Kerçə göndərilir. Krım əhalisi də bolşeviklərin yürüş etdiklərinə görə Kerçə köçür. Fransız Komandanlığına bir çox gəmilər verilmişdir. Bunların əksəri Novorossiyskə əzimet etmişlərdir [yola düşmüşlər].

Bu günlərdə Krımdan Batuma gələnlərin rəvayətinə görə Sevastopol, Feodosiya və Kerçdə əhval qənaətbəxş imiş. Krım Hökuməti Sevastopoldadır. Müttəfiqlər və rus məmurları bu iskalələrin [limanların] əllərində qalması üçün lazım gələn tədbirləri ittixaz edirlər [tədbirləri görürlər]. Camaat arasında olan həyəcanı

da bəinhəmə [bununla belə] inkar etmək olmaz.

Sevastopol - Sevastopolda olan fransız və sairə qüvvələrin komandanı Trusson demişdir ki:

“Fransada heç bir inqilab və heç bir sosialist hərəkatı yoxdur. Bu barədə verilən xəbərlər bolşevik simsiz teleqraflarının saxtakarlığıdır. Odessadan biz çıxdıq, bir daha oraya qayıtmayacağıq, fəqət Krımda qalacağıq, Rusiyada bolşevik hərəkatı davam etdikcə, Krımı əldə saxlayacağıq.”

Sevastopol - Aprelin 22-də Sevastopola 4 gəmi 20 min nəfər fransız və rum qoşunları gəlmişdir. Bu qoşunlar əvvəlcə Odessada idi, sonra Odessadan İstanbula, oradan da şimdi Sevastopola gəlmişlərdir. Sevastopol şəhəri bir meydanı-hərbə və yaxud mühasirə edilmiş qalaya bənzəyir. Şəhərin hər yerində yola mayınlar [minalar] qoyulmuşdur. Burada olan əmələlərin [fəhlələrin] bolşevikliyinə fransızlar inanmayırlar.

İngilislər Varnada

Yunan qəzetələri yazırlar ki, Varnada bir neçə dəfə nümayiş vəqə olduğundan, Varna şəhəri ingilis qoşunları tərəfindən işğal edilmişdir.

Trablus üsyançıları

Kirenaikadan italyanlara qarşı üsyan etmiş ərəb başçıları Neapola göndərilmişlərdir. Bunlar Sənusilər tərəfindən həbs edilib İtaliya məmurlarına verilmişlərdir. Buna da Seyid İdris ilə italyanlar arasında bağlanmış əhdnamə səbəb olmuşdur.

Batımda

Erməni Məlumat Bürosu xəbər verir ki, İngiltərə Komandanlığı məhəlli [yerli] Oblast Şurasını buraxıb öz əsgəri nümayəndələri vasitəsi ilə oblastı idarə etməyə başlamışdır. Nümayəndələrin yanına xüsusi mütərcimlər [tərcüməçilər] təyin edilmişdir. Oblast Şurasının buraxılması məhəlli əhalinin protestosunu mövcib olmamışdır [etirazına səbəb olmamışdır], çünki Oblast Şurası indiyə qədər əhalinin etibarını qazana bilməmişdir. İngiltərə Komandanlığı Oblast Şurasının Denikin ərkani-hərbi [qərarqahı] ilə xəlvət münasibətdə [münasibətlərdə] bulunduğunu aşkar etmişdir.

Axıska əhvalı

Yenə Erməni Məlumat Bürosu xəbər verir ki, Axıska şəhəri gürcü əsgərləri tərəfindən işğal edildikdən sonra ermənilərə olan münasibət keçmişə görə yaxşılaşmışdır. Şəhər işğal edildiyi gündən idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyə [hərbi fəvqəladə vəziyyət] altında elan edilmişdir. Uyezdə sakitlik başlanmışdır. Bələdiyyə İdarəsinə, Məclisi-Müəssisəyə və Gürcüstanda olan Erməni Milli Şurasına seçkilər həzırlamaqdan ötrü idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyənin götürüləcəyi [götürülməsi] gözlənilir.

ŞİMALI QAFQAZIYADA

Kizlyar, Tereçni, Petrovsk təriqi [yolu] ilə Georgiyevskdən varid olan [gələn] bir şəxs Kuban oblastı ilə Stavropol quberniyasındakı əhvalı böylə təsvir edir:

Hal-hazırda Könüllü ordu işğal etdiyi

yerlərdə cəbrən [zorla] əsgər cəm etməkdedir. 43 yaşına qədər olanların hamısını əsgərliyə alırlar. Bundan əlavə, gecələr evlərə soxulub adamları yatacaqlarından çıxarıb zorla aparırlar. Bu da ondan ötrüdür ki, əsgərliyə dəvət olunanlar Könüllü ordu səflərinə daxil olmaqdan imtina edirlər. Stavropol quberniyasında əsgərliyə dəvət edilənlərlə Könüllü ordu dəstələri arasında müsəlləh [silahlı] və qanlı müsadimələr [toqquşmalar] olmuşdur. Bu cür çıxışlar amansız bir surətdə yatırılıb, iştirak edənlər ya güllələnir və ya süngü ilə həlakətə yetirilir [həlak edilir]. İşğal edilən yerlərdə Kuban kazakları əhalini, ələlxüsus müharibə dəhşətlərindən qaçmış və indi öz yerlərinə qayıdan qaçqınları çox incidirlər. Kazaklar bu qaçqınları öz yerlərinə qayıtmağa qoymayıb, onların evlərini və ev şeylərini satıb ciblərinə qoyurlar. Torpaqlar öz əvvəlki sahiblərinə qaytarılmaqdadır. Desyatini 50 manatdan 100 manata qədər icarəyə verilir. Əhali bunu böylə təfsir edir ki, Kuban kazakları torpaq sahibləridir, ona görə, mülkədarın tərəfini iltizam edir [tərəfini tutur]. Kəlisələrdə [kilsələrdə] Ümumrusiya Müvəqqəti Hökuməti yad olunur. Danosbazlıq adı bir iş olmuşdur. Arvadlar ərlərindən, bacılar qardaşlarından danos verirlər. Kəndlərə və şəhərlərə gələn xəbərlərə görə, kazakların gördükləri tədbirlərə baxmayaraq, bolşeviklər Stavropol quberniyasında Svyatoy Kresti [Budyonovsk] işğal edib, Tsaritsın [Volqograd] tərəfdə Könüllü ordunu şiddətli surətdə sıxışdırmaqla bərabər, Torqovını zəbt etdikdən sonra Könüllü ordunu iki hissəyə ayırmaqdan ötrü Tixoretskiyə yaxınlaşmaqdadırlar. Kazaklar öz halları-

nın möhkəm olduğuna inanmayaraq, qardaş qanı tökməkdən əl çəkməyi öz aralarında danışırlar, çünki gec-tez bu qanlara cavab verməlidirlər.

Yekaterinodarda

Könüllü ordu Baş Komandanlığı Könüllü ordu dairəsində yaşayan ermənilərin bilafərqi-təbəə [vətəndaşlıq fərqi olmadan] hamısının əsgərliyə alınmasını təhti-qərara almışdır. Könüllü ordunun bu binagüzarlığı [sərəncamı] erməni təbəələri arasında, həmçinin qaçqın ermənilər arasında böyük həyəcan və qələyənə [çaxnaşmaya] bais olmuşdur.

Gürcüstan hüdudu haqqında “Tayms”

“Tayms”ın Tiflisdəki müxabiri-məxsusu [xüsusi müxbiri] bildirir:

Düvəli-Mərkəziyyənin birdən-birə düçəri-inhizam olmaları [çöküşə məruz qalmaları] üzərinə Cənubi Qafqazda təhəddüs edən [əmələ gələn] vəziyyət şu surətlə təlxis [xülasə] edilə bilər: Almaniya Bağdad təriqinin sədd edildiyini [yolunun bağlandığı] görməsi üzərinə Qafqazdan keçərək şərqa doğru ittisa etmək [genişlənmək] istədi. Eyni zamanda türklər Beynənnəhreyndə [Mesopotamiyada] uğradıqları zayıatı [itkiləri] Bəhri-Xəzər sahillərinə qədər uzanan müsəlman və türk hökumətini təsis surəti ilə tələfi [kompensasiya] etmək istəyirdi. Bu hal iki məmləkətin bəslədiyi imperialist qayələrin təbarüzünü mövcib oldu [meydana çıxması ilə nəticələndi]. Gürcülər, ermənilər və Azərbaycan türkləri bu münazirəyi-fih [mübarizə predmeti olan] ərazinin sahibləri idilər. Şayəd ittifaq edə bilsəydilər, məmləkətlərini istiladan qurtara bilərlərdi. La-

kin yek-digərini istiqrab edən [bir-biri ilə rəqabət aparan] mənfəətlər ardından qoşduqları üçün birlikdə hərəkət etmələri mümkün olmadı.

Azərbaycanlılar irqi və dini məhəbbət sövqü ilə kəndi irqdaşları olan türklərə mərbut [bağlı] qalırlar. Gürcülər Düvəli-Etilafiyə [Antanta dövlətləri] ilə halitəmasda olmadıqları və türk istilasına təhdid edildikləri üçün almanların himayəsini qəbul etdilər. Almanlar gürcülərdən kəndi hesablarına istifadə etdilər və onları ermənilərin zərərinə olaraq nailimükafat etdilər [mükafatlandırdılar]. Çünki Qafqazda təsis ediləcək olan mümasətkar [dost kimi görünən, yaxşı keçinən] bir Gürcüstan Ukraynada olduğu kimi kəndiləri üçün qayət müsəid bir zəmin təşkil etməkdə idi. Bu surətlə mötəliflərə [Antanta ölkələrinə] tərəfdar olan Ermənistan hər dürlü müavinətdən, müzahirətdən [köməkdən] məhrum qaldı.

İştə, mütarikə [atəşkəs] imza edildiyi zaman əhval bu mərkəzdə idi. Mötəliflər səhneyi-icraata [fəaliyyət səhnəsinə] gəldilər. Türklər işğal etdikləri yerlərdən çıxarıldılar. Almanlar Gürcüstandan ayrıldılar.

Cənubi Qafqazda təvəccöhi-ümumiyyəni [heç kimin diqqətini, simpatiyasını] qazanmamış bir kimsə varsa, o da ermənidir. Hər kəsin bu sui-nəzərini mövcib olan [mənfi münasibətini meydana çıxaran] səbəbin nə olduğunu kəndisinə sorunuz. O, sizə cavabən bu halın həsəddən münbəis olduğunu [irəli gəldiyini], gürcülərin almanları və azərbaycanlıların isə türkləri istədiklərini və ermənilərin isə bu ikisinin arasında qaib olacağını söylər.

Bundan əvvəl yazdığım bir məktubda

ermənilərin yeni hökumətlər üçün təklif etdikləri hüdudu təqribən təyin etmişdim. Gürcü mətalibəti mövcubincə [Gürcüstanın tələblərinə görə] isə, Gürcüstanın şimali hüdudu Qara dəniz sahilində Tuapsedən başlayıb, Qafqaz silsiləyi-cibəlini [dağ silsiləsinə] təqib ilə Bəhri-Xəzərə 130 mil məsafədə Zaqatala vilayətində nəhayət bulur. Oradan qərbdən cənuba doğru cızı[la]n bir xətt Tiflisin cənubi-şərqisində Kür nəhrini mürur [keçər], Tiflis və Gəncə vilayətləri hüduğunu təqib edər. Bu hüdu Qarakilsə və Ərdahanı şamil olaraq ötüb, Trabzon ilə Rizə arasında bir nöqtədə Qara dəniz[d]ə münthəhi olar [qurtarar]. Gürcülər tərəfindən dərməyan edilən mətalib [meydana atılan tələblər] pək möhtərisedir [tamahkar-cadır]. Bu mətalibət təsvib [təsdiq] ediləcək olarsa, bu həvalidə [yerlərdə] münəziat [dava-dalaş] əskik olmayacaqdır.

AZƏRBAYCAN HAQQINDA TARİXİ, ƏDƏBİ VƏ SİYASİ MƏLUMAT

(İbtidasi 167[-ci] nömrədə)

Müttəfiqlərin bizə olan münasibət və əlaqələri daha əvvəlinci gündən zahir olub, hörmət pərdəsi aramızda quruldu. Bu cürə əhvaldan nəticə əlbəttə o oldu ki, mədəni millətlərin nümayəndələri bizim torpağımıza gəldikdə Azərbaycan-da bütün əhvali-ictimaiyyə və siyasiyyənin əhalinin rızası ilə axıb getməkdə olduğunu gözləriylə görüb, həqiqəti-halı yaxından dərk etdilər. Mən kamali-ümid və cəsarətlə deyə bilərəm ki, nə qədər

böyük, mədəni millətlərlə münasibət və əlaqədə olarsaq, bir o qədər də aramızdakı əlaqeyi-dostanə möhkəmləşib bir-birimizin həqiqi əhvalından artıcaq xəbərdar olacağız.

İngilis generalı Tomsona bir az vaxt lazım idi ki, cavan Azərbaycan həyatı-siyasiyyəsini diqqətlə təqib edərək, ölkədə yeganə qanuni hökumət saymaq və böyük etimad bəyan etmək üzrə Azərbaycan Hökuməti haqqında əhaliyə xitabən böylə bir elan buraxsın:

“Fətəli xan Xoyski cənablarının sədərəti [sədrliyi] altında müştərk Azərbaycan Hökuməti təşkil olunduğundan, bununla elam edirəm [bildirirəm] ki, Müttəfiqlər Komandanlığı Azərbaycan dairəsində yeganə məşru hökuməti-məhəliyyə [qanuni yerli hökumət] olmaq üzrə bu hökumətə tam müzahirətdə [köməklikdə] bulunacaqdır.

Bakı, 28 dekabr 1918.

Müttəfiq ordu komandası: General Tomson”

Mən özümə borc və əhəmiyyətli bildim, paytaxtımıza, Balkan və Qafqaziya ümum İngiltərə qoşunları Baş komandanı, həmçinin əlahəzrət İngiltərə kralı nümayəndəsi olan ser Corc Milnin gəldiyi zamanda ingilislərin özgə tayfaların hüququna sataşmamağı və hörmət etməyi[ni] öz nitqimdə bəyan edim:

“Cənabi-ali! Azərbaycan Hökuməti Sizi böyük ingilis milləti nümayəndəsi vəzifəsində təbrik edir. Bizim siyasi və ictimai yollarda işləyənlərimiz bilirlər ki, öz millətimiz nicat və səadəti üçün ancaq mədəni millətlərin yaxın dostluğu ilə qüvvə tapacaq. Biz etiqad edirik ki, hürriyyətpərvər İngiltərə oğulları bizdən çox

şad olarlar ki, bu gün Azərbaycan türkləri onları zəncir və kündə ilə bağlanmış qul kimi xeyr, hürriyyətə əhsən deyə təbrik edirlər. “Habeas Korpus” və “Maqna Xarta Libertatum” kimi böyük yadigarlar əsrlərdən bəri Temza çayı kənarından həyatverici nuru ilə bütün cahanı işıqlandırır. İki aydan bəri paytaxtımızda olan İngiltərə nümayəndələri və başda duran general Tomsonun siyasi qabiliyyəti və millətlərin hüququna ehtiramı bizim sədaqətlə işləyəcəyimizə yaxşı bir zamindir və Azərbaycan camaatı hüququnun Ümumi Sülh Konfransında müdafiəsinə möhkəm bir qüvvədir. Zati-alilərinizin öz vücudunuzla dostluğumuzu daha da möhkəmləşdirəcəyi ümidi ilə sözlərimi müsaidənizlə bu kəlmələrlə qurtarıram: Xoş gəlmisiniz!”

General səmimi ifadə ilə cavab verdi:

“Mən buraya böyük Müttəfiq millətlər nümayəndəsi hesabında gəldim. Məqsədimiz bu məmləkətdə sülh və ədaləti paydar [bərpə] etməkdir. Müttəfiqlərin qələbəsi hüquq, ədalət və millətlərin təyini-müqəddərat ixtiyarı təmininin rəhni-dir. Sülh Konfransında burası bəyan ediləcəkdir. İbriz etdiyiniz hüsni-istiqlaldan naşi [göstərdiyiniz xoş qarşılama üçün] təşəkkürümü bəyan edirəm. Qoşunlarımız məmləkətinizdə bulunduqca hüsni-qəbul və hər dürlü müzahirət [köməklik] görəcəklərinə ümidvaram. Məmləkətinizin ticarət və sənəatinin [sənayesinin] tərəqqisinə var qüvvəmizlə çalışacağıq. Onlarla bərabər əminəm ki, siz həmişə çalışacağınız qonşularınızla sülh və ədalət pozulmasın.

Azərbaycana mənə göstərdiyi hüsni-qəbuldan naşi bir daha təşəkkür edirəm.”

Yanvar ayının 23-də general Miln ilə Azərbaycan Heyəti-Vükəla rəisi [Baş naziri] Fətəli xan Xoyski görüşmüş, general, Fətəli xana bəyan etmişdir ki, Azərbaycan dairəsində İngiltərə Hökuməti Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyəsini tanıyır və qəbul edir və bu hökumətə Müttəfiqlər Komandanlığı hər babda [hər bərədə] kömək edəcəkdir. Ayı-ayrı millətlərin təyini-müqəddərat hüququ İngiltərə Hökuməti nöqtəyi-nəzərinə müdafiə edilməlidir. Sülh Konfransında da İngiltərə nümayəndələri bunu müdafiə edəcəklərdir. Bundan əlavə, general bəyan etmişdir ki, Müttəfiqlər Komandanlığı təzə təşəkkül etmiş Zaqafqaziya hökumətlərinin daxili işlərinə qarışmayacaqdır və Müttəfiqlərin yeganə məqsədi bu dövlətlərdə asayiş və müsəlimətə [əmin-amanlığa] kömək etməkdir.

İki ingilis generalının, yəni Miln və Tomson cənablarının sözlərindən aydın və aşkar olur ki, Müttəfiqlərin heç bir vaxt cavan Azərbaycan Cümhuriyyətinin daxili işlərinə qarışmaq xəyalları yoxdur. Onlar məhz nizam və asayişə saxlamaq üçün bir az vaxt burada qalmalıdılar. Təşvişə düşmüş Azərbaycan əhalisinin döyünən ürəkləri şəksiz bu iki mötəbər ingilis generallarının verdikləri vədlərdən sakitləşib təbii hallarına düşdülər.

Müttəfiqlər qoşunu buraya varid olandan [gələndən] sonra Bakıya bir neçə pis fikirli şəxslər və o cümlədən məşhur Biçeraxov dəstəsi də varid olub, öz ədəbsiz və çirkin hərəkətləri ilə bütün dinc əhəlinin istirahətlərini pozub, şəhərin nizam və asayişinə böyük xələl yetirdi. Azərbaycan Hökuməti bu hala davam gətirə bilməyib, bu cür pis hərəkətlərin qaba-

ğına çıxmaq üçün düşünürdü və işlər[in] getdikcə çətinləşməyini görüb düzəlməyinə çalışırdı. Azərbaycan Hökumətinin səy və çalışması ilə bir azdan sonra Biçeraxov öz dəstəsi ilə Azərbaycandan çıxıb getməyə məcbur oldu.

Biçeraxov gedən kimi, onun yerinə general Prjevalski gəlib Denikin üçün qoşun yığmağa başlayıb və onlara nizam verməyə şüru etdi [başladı]. Azərbaycan Hökuməti Prjevalskinin bu istiqlalımıza toxunan hərəkətinə görə genə qan tökmək məsələsini silahla həll etməyi istəməyib səbrlə hərəkət etdi və nəhayət öz səbrinin tükəndiyini Müttəfiqlər nümayəndəsinə işarə etdi. Bu əhvalatdan bir az sonra general Tomsonun hökmünə görə Prjevalski öz dəstəsi ilə mart ayının birində Azərbaycandan çıxmağa məcbur oldu. Və genə həmin tarixdə rus Bəhri-Xəzər hərbi və qeyri-hərbi gəmiləri Müttəfiqlər tərəfindən tərk-silah etdirilib, Müttəfiqlər ixtiyarına keçirildi.

Bu vaxtlarda xəbər gəldi ki, Denikin ordusu şimalı qoyub cənub tərəfə hərəkət etməkdədir. Əvvəlcə bu qaraqüvvə dəstə Soçi tərəfindən Gürcüstan Cümhuriyyətinə soxuldu. Lakin onların qabaqlarını Müttəfiqlər nümayəndəsi saxlayıb, irəliləməyə imkan vermədilər. Bundan sonra onlar Gürcüstan Cümhuriyyətindən məyus olub Dağıstan Hökumətinin üstünə cumulub onlara nota verdilər. Elə bir nota ki, büsbütün dağıstanlı qardaşlarımızın cümhuriyyətlərini, istiqlalıyyatlarını məhv edib yoxa çıxardı.

Böyük rus inqilabi-kəbirindən [Böyük Rus inqilabından] sonra Şeyx Şamilin – o böyük qəhrəmanın müqəddəs vətəni yavaş-yavaş gülümsəməyə başlamışdı ki,

genə axırda ağ, parlaq alnı qırışıb düymələnməyə üz qoydu. İstibdadın ən şiddətli dövründə altmış il döşlərini gərib şir kimi vuruşan Dağıstan aslanları genə təzədən silaha sarılıb dava meydanına getməyə üz çevirdilər. Bir para qorxaq və ürəyi titrəyən kişilərdən ötrü böyük bir ibrət dərsi olmalıdır ki, dağıstanlı qardaşlarımızın arvadları, qızları da oğulları, qardaşları, kişiləri ilə birgə qara qüvvə ilə vuruşub, istiqlalıyyatını qoruyub hifz etməkdədirlər.

Zaqafqaziya cümhuriyyətləri bu bərdə Müttəfiqlər nümayəndələrinə şiddətli etirazlar etdilər ki, heç bir vədə ədalətpərvər Müttəfiqlər nümayəndələri Şimali Qafqaz Cümhuriyyəti istiqlalının hüququnun qara qüvvələr ayaqlarının altında tapdanmağına izin verməyib və onları tezliklə oradan dəf və rədd etməlidirlər.

Siyasi əhvalımızın biri də Müttəfiq dövlətlər ordusunun buraya gəldikdən sonra dekabr ayının 7-də 1918-ci sənədə Azərbaycan Məclisi-Məbusanının təntənəli bir surətdə açılması olmuşdur ki, oraya bizim siyasi firqələrimizin və azlıqda qalan millətlərin nümayəndələri daxil olmuşlardır. Parlamən açıldığı zaman hər tərəfdən təbrik teleqramları göndərilmişdi və Müttəfiqlər nümayəndəsi lazım hörməti göstərmişdi.

Məclisi-Məbusanda ümum firqələrin rəislərindən mütəşəkkil Senyoren Konvent, Divani-Rəyasət vücuda gəldi. Məclisi-Məbusandakı firqələrin ən görkəmli bayrağında müstəqil türk qövmələrinin müsavət, təcəddüd [yenilənmə] və konfederasiya əsası ilə birləşməsinə şüar qeyd etmiş olan “Müsavət” firqəsidir.

Bu firqənin böyük vahidlərindən birisi Rəsulzadə Məhəmməd Əmin cənablarıdır ki, vaqif olduğu gözəl, eyi lisanı və malik olduğu natiqlik istedadını ümumi işimiz xeyrinə böyük fəsaht və bələğət ilə işlədərək, istiqlal müdafiəsi məsələsində bu firqə Azərbaycana böyük xidmət göstərmişdir.

Bu firqədən başqa, Parlaməndə Sosialistlər firqəsidir ki, bunlar ali sosializm əsasını müdafiə etməklə bərabər, təyini-müqəddərat hüququ üzərinə Azərbaycanın istiqlalıyyatını da etiraf edirlər. Ondən sonra İttihad firqəsidir ki, bunların əməl və məqsədləri cümlə islamların birləşməsidir. Sonra Əhrrar firqəsidir ki, dəxi “İttihad”a yaxın hürriyyətpərvər bir firqə təşkil edirlər. Sonra bitərəflərdir ki, bunların nə firqəsi, nə də müəyyən bir proqramları vardır.

Parlamənin birinci iclaslarında hər bir firqə öz məramnaməsini izhar etdi. Həmçinin Heyəti-Vükəla rəisi [Baş nazir] hökumətin deklarasiyasını bəyan etdi:

“Etiraf etməli ki, məmləkətin səadəti və rifahi-halı yalnız bütün firqələrlə bərabər hökumətin yekdil və yekcəhət çalışmalarından asılıdır. Məclisi-Məbusanın işi hökumətin işlərinə kömək etmək, ona lazımı yol göstərmək və məmləkətdə hazırda və gələcəkdə törəyə biləcək hadisələrin qabağını almaq üçün tədabirdə [tədbirlərdə] olmaqdadır. Hökumətin vəzifəsi isə ona göstərilən yol ilə getmək, ifası lüzum[lu] işlərin üstündə olmaq, məmləkətin asayişini gözləməkdir.”

Azərbaycan istiqlalı elanından, yəni 1918 sənəsi mayıs ayının 28-dən 1919 sənəsi aprelinin 14-dək Azərbaycanı Fətəli xan Xoyski hökuməti idarə edib,

1919 sənəsi aprel ayının 14-də hökumət başına Yusifbəyli Nəsim bəy cənablarının təşkil etdikləri Kabinə keçmişdir.

Cavan Cümhuriyyətimiz həyatında xətirlərdə mövqə tutmalı, böyük və unudulmaz bir gün də – bu il aprel ayının 5-ci günüdür ki, həmin gün ilk dəfə cavan Cümhuriyyət ordumuzun bəzi qitəti [hisələri] Azərbaycan paytaxtına varid [daxil] oldu və camaat tərəfindən böyük şadlıq, hümmət və təntənə ilə istiqbal edildi [qarşılandı]. O dərəcə ki, bazar-dükən bağlanmaqdan əlavə, evlərdə arvad-uşaq da qalmayıb, hamısı qoşunumuzu pişvaza çıxmışdı. İstiqbala [qarşılamağa] çıxanlar arasında bütün müsəlmanlarca məşhur camaat xadimi və xeyir işlərimizdə həmişə çalışan Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənabları dəxi isbatı-vücut [iştirak] edirdi. Camaat o qədər məsrur [sevincli] idi ki, çox kişilərin və arvadların gözlərindən şadlıq yaşı axırdı. Bu göz yaşları sübut edirdi ki, millətimiz yeni qoşunumuzu öz həyat və namusunun və Cümhuriyyətimiz istiqlalının hər növ təcavüzlərdən mühafizə və müdafiəsi istinadgahı görür. Həmin gün məzkur [deyilən] ordunu yərardan Hərbiyyə nazirimiz qoca general Səməd bəy Mehmandarov camaatın həddən ziyadə hörmət, ehtiram və alqışına məzhər [nail] olub, özü və yaratdığı cavan əsgərlər hər yerdə şiddətli alqışlar, “Yaşasın” sədaları və çiçək səpməklə qarşılanırdı.

Bir mühüm hadisə də Azərbaycan Cümhuriyyəti tərəfindən Cahan Sülh Konfransına Azərbaycanın hüququnu və istiqlalıyyatını mühafizə və müdafiə etməyə bir heyət göndərmək olmuşdur. Burasını qeyd etməlidir ki, həyasızlar

cümləsinə daxil edilməmək üzrə bizdə olan təbii həya və məhcubluğa [utancaqlığa] görə milli işlərimiz qeyrilərdən geridə qalmışdır. Bu cəhətdən Avropa və Amerika siyasi və ictimai dairələr və mətbuatı bizə başqa bir nəzərlə baxmaqdadırlar. Bizim bədxahlarımız Avropada və Amerikada xüsusumuzda bilmərrə [əsla] bizə yaraşmaz və o halların qətiyyəni bizdə olmadığı halda bizim millətimizi hər nəhv [hər yol] ilə olursa-olsun başqalar nəzərində ləkələndirib və hazırda da bu hərəkətlərində davam edirlər. Biz isə özümüzü göstərməkdən, həqiqi halımızı və şəxsiyyətimizi qeyri millətlərə bildirməkdən aciz qalmışıq. Bu xüsusda bəzən öylə əcibəli [təəccüblü] və qəribə şeylər nümayan olur [meydana çıxır] ki, insan məəttəl qalır.

İstər istibdad zamanında və istərsə Cahan müharibəsi zamanında bütün Zaqafqaziyada mövcud müsəlmanlar, rus və erməni saldatlarının qılıncı və atəşindən keçib, mülkləri zəbt olunmuş, malları qarət və talan olmuş, axırda isə genə bu məzlumlar, bu fəlakətə düçar olanlar bizdən uzaq duran Avropa və Amerika millətlərinin nəzərində vəhşi və zalım sifətində göstərilmişdir. Oralarda, mətbuatda müsəlmanların xaçpərəst bəllələrini günahsızca öldürmələrini həyasızlıqla yazıb, Qafqaziya müsəlmanlarının hürriyyətə və istiqlalıyyətə layiq olmalarını sübut edirlər.

Burada xatirimə rum [Roma] natiqi Siseronun Katilinaya onun eylədiyi fəna hərəkətinə görə dediyi sözlər düşdü. O demişdi ki: “Nə vaxta qədər, Katilina, sən bizim səbr kasamızı məşəqqət və cəfa ilə dolduracaqsan?!”

Biz də əhvalımızın həqiqətini Avropa və Amerika mədəni millətlərinə bildirmək vaxtıdır. Doğruluğu isbata əllərimizdə böyük dəlillər vardır. Azərbaycan türklərinin istiqlalıyyətlərinin elanı günündən və eyni zamanda daxilində yaşayan bütün qeyri tayfaların hüquqca müsavi, ədalət üzrə yaşamaları, onların istiqlalıyyətə müstəhəqq [haqq qazanmış] və layiq olduqları və siyasətcə qabil olmalarını isbat edir. Qeyri millətlərə qarşı azərbaycanlılar tərəfindən heç bir sıxıntı və heç bir ədalətsizlik icra edilməmişdir. Rus ruhani idarələrinə yüz minlərlə pul buraxılmışdır. Ümum Azərbaycanın istər hökuməti və istərsə qeyri-hökuməti müəssisə və idarələr[in]də qeyri millətlərin məmurları müsəlmanlardan bəhəməhal [hər halda] çox olub, hüquqca müsavidirlər.

(Yenə var)

Adil xan Ziyadxan

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Maarif nazirinin Bakı İkinci Realnı məktəbi müdirinə 20.000 manat buraxılması haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

20 milyon fondan Marif Nəzarətinə məxaricat üçün buraxılan məbləğdən İkinci Realnı məktəbin xərci üçün 20.000 manat buraxılmağa izin verməli.

- Rəsi-vükəlanın [Baş nazirin], işi olmayan adamları Bakıdan çıxarmaq barəsindəki məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

1. Daxiliyyə Nəzarətinə tapşırılmalı ki,

müəyyən xidməti olmayan adamları Bakıdan çıxarmaq üçün lazımi tədabir itti-xaz edilsin [tədbirlər görülsün]. Zira böylə əşxas [şəxslər] Azərbaycanın rahat yaşamasına zərər verirlər. Əlavə, portlardan Bakıya gələnələr üçün xüsusi gözetçilik təyin edilməlidir.

[2.] Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rəbitə] nazirinə tapşırılsın ki, sərhəddən keçib Cümhuriyyətə gələnələri təhqiq etsinlər.

- Daxiliyyə nazirinin, Məclisi-Məbusan erməni fraksiyonunun adam itmə və zülüm barəsindəki müraciətlərinə dair verdiyi məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Daxiliyyə nazirinin Bakı polismeysteri tərəfindən təhriren [yazılı] verdiyi məlumata və istintaqa məbni [əsasən] məlum olmuşdur ki, bu bəyanat və məlumatın çoxu uydurmadır. Binaənileyh [ona görə], Daxiliyyə Nəzarətinə tapşırılsın, yalan xəbərlər nəşr edənələr əleyhinə ciddi tədabir itti-xaz ilə [tədbirlər görməklə], mütəhəmmil edilənlərə şiddətli cəza verilsin.

- Məsai [Əmək] nazirinin sabiq mülki-ləşmiş Bakı dairəsi müəssisələri xidmət-[ç]i və fəhlələrinə avqust ayı ikinci nisfi [yarısı] avansını vermək barəsindəki məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Məsai Nəzarətinə tapşırılsın ki, neftçilərə o pulları verməyi təklif etsin. Hər-gah borc vermək lazım gələrsə, Maliyyə Nəzarəti 3.800.000 manat buraxsın. Borc, neft rəhni ilə təmin edilməlidir.

- Maarif nazirinin İkinci Realnı məktəbi üçün ev tutmaq məqsədi ilə əlavə 21.000 manat buraxılması haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

1) Həman məbləğin buraxılmasına izin

verilsin.

2) Həman məbləği dövləti xəzinə xərcinə qəbul etməli.

- Qarabağ general-qubernatorundan Rəisi-vükəla namına böylə raport alınmışdır:

“Bakı, Daxiliyyə nazirinə.

Şuşa polis agentliyindən verilən məlumata görə, martın 22-də Cavanşir alayının birinci bölüyünə mənsub 13 nəfər əsgəri Qaryagin tərəfinə qaçdıqda Ermənikənd yolu ətrafında qətl edib Mirzəyev karvansarası qarşısında yerə basdırmışlardır. Bu vaxtadək əlavə məlumat verilməmişdir.”

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Zaqafqaziya, Dağıstan və Mavərayi-Bəhri-Xəzər [Zakaspiysk] nahiyyə Kəsbkarlar [Həmkarlar] İttifaqı Dağıstan Hökuməti nümayəndəsi Kantemir və Azərbaycan Cümhuriyyəti Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] müraciətən məlum etmişdir ki, dəmiryolları xidmətçilərinə əlavə verilmək üçün bir gün təyin edilsin. Böyləliklə, İttifaq, tətili bərtərəf edə [aradan qaldıra] biləcəkdir.

- Kəsbkarlar İttifaqı Məsai Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Binəqədidəki “Boesa” neft mədəni müdiri fəhlələrə veriləcək olan məbləği imtina edir.

İttifaq rica etmişdir ki, işbu həqiqət olarsa, o vaxt mədən üzərində hökumət məmuru təyin edilməklə, satılan neftdən fəhlələrin tələbatına əməl edilməlidir.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] kontrolu [müfətti-

şi], məhəllində [yerində] qaçqınların əhvalını təhqiq üçün Şəkiyə göndərilir. Həman Nəzarət nahiyyə müfəttişliyi işlərini təftiş üçün məmurlar da oraya azim olurlar [yola düşürlər].

- Keçən sənədə İrəvan quberniyasının Yeni Bayəzid qəzasındakı hadisələrdən dolayı qaçqınlar Gəncə quberniyasında cəm olmuşlardır. Müavinəti-tibbiyyə [tibbi yardım] olmamasından dolayı, qaçqınlar miyanında [arasında] bir çox xəstəliklər baş qalxırmışdır. Zəhmət yoxluğundan dolayı qaçqınlar işdən məhrum qalmışlardır. Bu isə qaçqınlara fəna təsir edir.

Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə naziri Vükəla Şurası nəzdində qaçqınları öz yerlərinə qaytarmaq barəsində tədabir ittixazı [tədbirlər görülməsi] üçün təşəbbüsatda bulunmuşdur.

DAĞISTAN GÜNÜ

Qabaqca xəbər verilmiş olduğu üzrə, şənbə günü mayısın 3-də Azərbaycan Türk Tələbələri İttifaqı tərəfindən Bakıda “Dağıstan günü” elan edilərək, şimallı qardaşlar nəfinə [xeyrinə] ianə toplanırdı.

Səhər tezdən bütün tələbələr, bir çox sair zəvat [şəxslər], əzcümlə [o cümlədən] türk xanımları mərkəzə (ştab-kvartiraya) yığılaraq hər kəs öz dairəsinə yayılır.

Şəhər bir bayram halında idi. Hər yerdə, hər tərəfdə al və üç rəngli Azərbaycan bayraqları təməvvüc edir [dalğalanır], əsgəri musiqi dəstəsi, ibtida [əvvəlcə] piyada, sonra bayraqlarla bəzənmiş avtomobildə, milli nəğmə və marşlar çala-çala şəhəri gəzir.

“İttihad” mədrəsəsi mütəəlimlərinin [şagirdlərinin] musiqi dəstəsi digər bir müzəyyən [bəzənmiş] avtomobildə küçələri dolaşır, nəğmələr, marşlar çalır. Bir neçə zurna dəstəsi, başında böyük izdihamla şəhərin küçələrini bir-bir gəzir, bir tərəfdən digərinə gedir, getdikcə izdiham artır. Alqışlar, urra və yaşasın sədaları hər tərəfdən eşidilməkdədir.

Bu surətlə paytaxtımız bir bayram şəklilə alaraq guya camaat Dağıstanlı qardaşlarına ağır gündə imdad əli uzatmaqdan şadlanırdı. Həminin üzündə bir sevinc müşahidə edilirdi.

Səhər saat 8-dən əli cəbəli [qutulu] cavanlar və çocuqlar bilafərqi-cins [cinsiyyət fərqi olmadan] küçələri gəzir, hər kəsin önünə gələrək “Qardaşlarımıza kömək edin” deyərək cəbəni uzadırlar.

Fəqət xalq bunu gözləyirmi?

Bakıda çox ianələr toplanmışdır. Bakı camaatı çox böylə şeylər görmüş və çox ianə vermişdir. Fəqət bu dəfəki həvəsi mən əsla görməmişdim. Uzaqdan cəbəni görər-görməz dərhal əlini kisəyə uzadır, pul hazırlayırlardı, həm də son dərəcə həvəslə layiqli ianə verirlərdi. Bir misal: bir xanım keçir, bir əfəndi əlini kisəyə uzadır, xanım yanaşır, əfəndi cəbəyə 25 manat buraxır.

Xanım: “Azdır” deyərək etiraz edir.

Əfəndi isə: Xanım əfəndim, əgər yalnız siz olsaydınız və bir dəfə almağa kifayət etsəydiniz, 200 manat verərdim. Artığa gücüm çatmaz. Halbuki sizin kimiləri çoxdur. Heç kəsə də yox deməyəcəyəm – deyərək cavab verir.

Eşitdiyimə görə, cəbə gəzdirlənlərdən öyləsi yoxdur ki, iki-üç cəbə doldurmasın.

Şübhəsiz ki, hələ hesaba baxılmamış

olduğundan, nəticə məlum deyildir, fəqət yüz minlərlə yığılmış olduğu rəvayət edilməkdədir.

Bu gün calibi-diqqət [diqqəti cəlb edən] bir şey vardı: xanımlar az idilər. Paytaxtımızda açıq gəzən türk-islam xanımları o qədərdir ki, yarısı belə iştirak etsəydi, kifayət idi. Fəqət mütəəssifanə [təəssüf ki], nədənsə xanımlardan ancaq bir cüzü iştirak edirdi. Halbuki böylə işlərdə xanımların iştirakının maddi müvəffəqiyyətə çox böyük təsiri olur.

X.

TİFLİS YUJNİ PARK İNGİLİS ÜSƏRƏ [ƏSİR] QƏRARGAHINDAN

Bizə yazırlar:

Sizi qərrib olduğu qədər də qeyri-mühiqq [haqsız, ədalətsiz] olan bir müamilədən [rəftardan] dolayı müsaidənizlə xəbərdar etmək istərim. Məruzatım zamanı və mühitinizə müsaid isə, cəridəyifəridənizdə [misilsiz, seçilmiş qəzetinizdə] dərc edilməsini təmənnə edirəm.

Şöylə ki, vəzifeyi-vətəniyyə və islamıyyə xidmətini bir fərizə [fərz, məcburiyyət] bilərək, türklərin Qafqazı (Cənubi-Qafqazı) işğalında Orduyi-Osmeni ilə Türkiyənin müxtəlif xətlərində şöməndüfər [qatar] məmurları kamali-təhalüklə və xahişlə [təhlükədən qorxmayaq böyük bir həvə və istəklə] bu mühitə gələrək, öhdələrinə tərəttüb edən [düşən] vəzifəni ifadan sonra, Orduyi-Osmeni ilə yenə məmləkətlərinə xidmət və övdətə [qayıtmağa] amadə [hazır] bulundurları halda, İngiltərə və Türkiyə hökuməti [hökumət-

ləri] komandanları arasında cərəyan edən müzakirə və etilaf [uzlaşma] nəticəsində və hər iki cəhətin göstərmiş olduqları lüzum və istirham [xahiş] üzərinə ingilis şöməndüfər məmurlarının vüruduna dəyin [gəlişinə qədər], yəni kanuni-sani [yanvar] 35 ibtidasından [əvvəldən] bu ana qədər Sarıqamış-Arpaçay dəmiryolunda biz türk məmurlarını iqa etmişlərdi [saxlamışdılar].

Təbii, qüsursuz və ləkəsiz, işlərimizi yapıdıq. İngilis məmurları gəldi, vağzalları türk məmurlarından təslim aldılar. Bizə dedilər ki, artıq sizlərə ehtiyac və lüzumumuz qalmadı. İştə, sizə dörd-beş vaqon, Tiflis təriqi [yolu] ilə İstanbula gedə bilərsiniz.

Toplandıq, əşyalarımızı hazır etdik, hərəkətə mühəyyə olunurduq [hazırlaşırıdıq]. Pürsilah [başdan-ayağa silahlı] ingilis saldatları gəldi, bütün əşyamızı aradı, heç bir dövlətin zakonunda məmnə [qanununda qadağan] olmayan cib tapançalarını, tərəş usturalarımızı [ülgüclərimizi], dırnaq makaslarımızı [qayçılarımızı] aldılar. Bu müamiləyə [rəftara] bütün Qars əhalisini tabe tutduqları üçün biz də xoş gördük, eyvallah dedik. Əqəbdə [sonra] piyanolarımızı, qaryolalarımızı [çarpayılarımızı], Dərsəadətdən [İstanbuldan] bərbərcə gətirmiş olduğumuz xalı və kilimlərdən dörd ədədinin tövqif [tutulması] və qəsb edilməsi müşkülətinə təsadüf etdik. Buna da istasyon komandanının şəxsi müamiləsi, keyfi [özbaşına] hərəkətidir dedik və sükut etdik.

Mütəvvəkilən-əlallah [Allaha təvəkkül edərək], bu surətlə Tiflisə gəldik. İkinci gün bizi vaqonlardan parka nəql edəcəkləri xəbərini eşitdik. Dedik ki, vaqon-

larda rahat qalammayacağımız üçün xidmətimizə bir mükafat olaraq bizləri hətəldə və ya münasib bir xanədə bir müddəti-müvəqqəti üçün istirahət etdirəcəkləri fikrinə sahib olduq [zənninə qapıldıq]. Təklifləri vəchi ilə arxalarına düşdük. Bizi Tiflisin xaricinə çoluq-çocuq və əşyalarla bərabər ihzar etdikləri [hazırladıqları] tel örgüləri arasında qurulan dörd çadıra doldurdular və başımıza və hər tərəfə süngülü növbətçilər iqamə etdilər. Bu müamillərinə heyran qaldıq. Əsbabını [səbəbini] sual etdik. Hənzur Türkiyə ilə İngiltərə Hökuməti arasında sülh yapılmadığı üçün əsiri-hərb olduğumuzu bəyan etdilər. Sivil [mülki şəxs] olduğumuz üçün əsiri-hərb olammayacağımızı və sivil məmurlara bu qanunun tətbiqinə məsaği-düvəl [dövlətlərin icazəsi] var isə, bizlər tərəfeyni-hökumətin [hər iki tərəf hökumətinin] lüzum və israrı üzərinə qalmış olduğumuzdan, bu müamilləyə tabe tutulduğumuz doğru olmadığını bir qəç kərələr protesto etmişsək də, doqquz gündür hələ bizə qəti və həqiqi bir cavab verən yox, sual edən yox. Başımızda bir süngülü növbətçi, səfalət və təzyiq o nisbətə, xaricdən gələnlə görüşməklərimizə müsaidə yox...

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Ticarət Nəzarətinin tələbi

* Azərbaycan Cümhuriyyətinin Ticarət və Sənəət naziri “Kooperatsiya” Xəzər Müstəhlikin [istehlakçılar] Cəmiyyətinə müraciətən, məzkur [adı çəkilən] cəmiyyətin, Nəzarətinə olan 4 milyon yarım miqdarlı borcunu tezliklə ədə et-

məsini [qaytarmasını] tələb etmişdir.

* Məzkur Nəzarət Mərkəzi Ev Komitəsi idarəsinə müraciətən, məzkur idarənin Nəzarətinə olan 1.577.203 manat miqdarında öz borcunu tezliklə ədə etməsini tələb etmişdir.

İçki ilə mübarizə

Mayın 4-də Vükəla Şurasında Bakı və ətrafında olan içki dükanlarının qapanması məsələsi müzakirə ediləcəyindən, Bakı qubernatoru tərəfindən dəxi bir nəfər nümayəndənin iştirak etməsi lazım olmuş və bu barədə qubernatora müraciət edilmişdir.

Nəqliyyat idarəsində

İngiltərə Nəqliyyat İdarəsi Bakı qubernatoruna müraciətən rica etmişdir ki, sabiq Biçeraxov dəstəsi aparmış olduğu malların miqdarını müəyyən etmək üçün “Qafqaz və Merkuri” paroxod şirkəti nümayəndəsinə mallar saxlanmış olan anbarı təftiş etməyə icazə versin.

Biletsiz sənişinlər haqqında

Bakı qalabəyisi [komendantı] qubernatora məlum etmişdir ki, onun binagüzarlığı [sərəncamı] ilə aprel ayının 22-sindən etibarən Bakı-Sabunçu-Suraxanı arasında olan sənişin qatarlarında sənişinlərin biletsiz getmələrinə icazə verilməməsi qərarə edilmişdir.

Dövlət müəssisələri xidmətçiləri haqqında

Maliyyə-büdcə komissiyası Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, bir çox dövlət müəssisələri xidmət-

çiləri maaş almadıqlarından, məzkur [adı çəkilən] komissiyaya müraciətlə şikayət-də bulunmuşlardır. Bunu nəzərə alaraq komissiya bu barədə tezliklə binagüzarlıq edilməsini rica etmişdir.

Təyin

Bakı qubernatoru dəftərxanasının kargüzarı Məhəmməd bəy Məlikaslanov Cəbrayıl uyezd naçalnik müavinliyinə təyin edilmiş və Qarabağ general-qubernatorunun binagüzarlığı ilə srağagün Bakıdan hərəkət və əzimət etmişdir [yola düşmüşdür].

- Srağagün 50 nəfərədək Lənkəranlılar İngiltərə Komandanlığı indindəki [nəzdindəki] Daxiliyyə Nəzarəti xüsusi işlər məmuru vasitəsi ilə İngiltərə Komandanlığına bir ərizə verərək onları Lənkərandakı “bolşevik” hökuməti çəngalından [caynağından] qurtarmağı rica etmişdir. Ərizədə Lənkəran qəzasında 200.000-ədək islam-türk əhalisi, fəqət 20 minədək xristian olmağını dərmianla [meydana qoymaqla], 50-dən ziyadə türk-islam kəndlərinin yanmasını məlum etmişlərdir.

- Mayısın 3-də Bakıya varid [daxil] olan ərzaq: buğda 9698 put, un 30 put, kartof 381 put, arpa 4555 put, odun 20 min put.

“Müsavət”da

Sabunçu-Balaxanı mədənlər mərkəzi “Müsavət” idarəsi bununla mədən dairələrində bulunan möhtərəm əzasına [üzvlərinə] elan edir: pəncşənbə [cümə axşamı] günü, ayın 8-ində, saat 2-də “Mü-

savət” idarəsində iclasa təşrif gətirsinlər. Müzakirə ediləcək mühüm məsələlər cümləsində yeni heyəti-idarə intixabına [seçilməsinə] şüru olunacaqdır [başlanacaqdır].

Bəratülqövl [protokol]

Aprel ayının 30-unda Azərbaycan dəmiryolu baş emalatxanasının müsəlman əmələlərinin yığıncağı vəqə olmuşdur [baş tutmuşdur]. Yığıncaqda 300 əmələ var idi.

İsimləri atidəki [aşağıdakı] şəxslər fəhlələr tərəfindən seçildilər:

Əli Qurbanov, Abbasqulu Hacıyev, Kərim Mahmudov.

İntixab olan əşxaslar [seçilən şəxslər] haqları vardır hər yerdə öz yoldaşlarının hüququnu müdafiə etsinlər.

Hadisat

Balaxana-Sabunçu qalabəyisi qubernatora bəratülqövl ilə məlum etmişdir ki, neçə gün bundan əqdəm [qabaq] Əmirhacıyan kəndi əhli Nüsrət Qılıncxan oğlunu öldürüb qoyunlarını aparmış olan qatillər Qəmbər Abutalıb oğlu, Abbasqulu Məhəmməd oğlu, Rəhmət Rəcəb oğlu 5-ci polis müdürü tərəfindən tövqif [tutulmuş] və həbs edilmişlərdir.

Su nəqliyyat xidmətçiləri haqqında

İngiltərə ərkani-hərb [hərbi qərargahı] idarəsi bizdən rica edir xəbər verək ki, sabiq nahiyyə idarəsinin su nəqliyyat xidmətçilərinə maaş və mükafat verilməsi işbu may ayının 7-sindən etibarən qət edilir [kəsilir]. Məzkur [deyilən] günə qədər mükafat və maaş almaq üçün gəlməyənlər ondan məhrum edilir.

Kənara getmək icazələri

Daxiliyyə Nəzarəti Bakı qubernatoruna məlum edir ki, bundan sonra Azərbaycan Cümhuriyyəti torpağından kənara getmək üçün artıq icazənamə almaq lazım olmayacaqdır. Bununla sərhədlərdə olan Azərbaycan məmurlarına əmr olunur ki, sərnəşinlərdən böylə sənədlər istənilməsin. Kim nə yerə getmək istərsə, sərbəst olaraq gedə bilər.

Gürcüstan Cümhuriyyəti müfəttişi

Gürcüstan Hökuməti nəzdindəki Azərbaycan Cümhuriyyəti siyasi nümayəndəsi Daxiliyyə Nəzarətinə məlum edir ki, Gürcüstan Hökuməti tərəfindən bu günlərdə Bakıya Gürcüstan Cümhuriyyətinin Bakıdakı siyasi nümayəndəliyini təftiş etmək üçün məmur Fiser göndərilir. Binaəniləh [ona görə], məzkura [adı çəkilmə] lazımi müavinət göstərilməsi siyasi nümayəndə tərəfindən rica və təmənnə olunur.

Məhkəməyə cəlb

Azərbaycan İstinaf [Appellyasiya] Məhkəməsinin müddəyi-ümumi [prokuro] Bakı qubernatoruna məlum etmişdir ki, onun binagüzarlığı [sərəncamı] ilə sahib Şamaxı uyezd naçalniki [qəza rəisi] kapitan Əliyərbəyov xidmətində sui-istifadə etdiyi üçün təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] alınmışdır.

Ramanada Kəndçilər İttifaqı şöbəsi

Aprel ayının 29-da Ramanada kənd divanxanasında kəndçilər icması [yığıncağı] vaqə olub, sədirliyə Abutalıb Rəsulzadə, katibliyə Böyükağa Vəlizadə seçilib, Ramana kəndində Kəndçilər İttifaqı

şöbəsi açılması barəsində sədr cənabları şəhərdən gələn məktubu oxuyaraq, İttifaqın mənfəəti barəsində bir qədər məlumat verəndən sonra hamı camaat bir ağızdan şöbənin açılmasını lazım bildilər. Bədəhu [sonra] seçkiyə şüru olunub [başlanıb], şu beş nəfərdən ibarət bir heyəti-idarə seçildi: Məşhədi Şükür Balayev, Abutalıb Rəsulov, Mirdaməd Məhəmmədov, Mirzə Şirəliyev, Qeybullə Mollazadə.

Kəndçilər İttifaqından gələn üç dənə türkcə bəratülqövlər [protokollar] yazılıb, camaat qol qoydular; biri Bakıya – Kəndçilər İttifaqına, digəri Ərzaq Nəzarətinə göndərildi. Üçüncüsü şöbədə saxlanıldı.

Dəlləklər iclası

Cümə günü, mayın 2-si, saat 11 tamamda dəlləklərin ümumi iclası vüqu bulur. İclas üçüncü dəfə olduğundan, qanuni hesab olunur. İclas Ələsgər Ələkbərzadənin sədarəti altında açılır. Ələsgər tərtib edilmiş Nizamnaməni oxuyur və izahat verir. Əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə Nizamnamə təsdiq olunur. Sonra beş nəfərdən ibarət idarə, iki nəfər namizəd, üç nəfərdən ibarət təftiş heyəti və iki nəfər namizəd seçilir.

İdarə üzvləri: Qəzənfər, İmaməli, Kərim, Hüseynqulu, Xəliq.

Namizədlər: Kərbəlayi Hüseynbala və Əsəd.

Təftiş heyətinin üzvləri: Məşhədi Muxtar (sədr), Qafar, Kərbəlayi Qəmbər. Namizədlər: Rza və Hacıbala - 19 səs-lə.

Ziyalılar İttifaqında

Bakı və Ətrafının Zəhmətkeş Ziyalılar

İttifaqı idarəsinin 28 nisan [aprel] iclası.

Sədr: Əli bəy [Seyidzadə].

Katib: Camo bəy [Cəbrayılzadə].

Müzakirəyə qoyulan məsələlər:

- 1) Əxzi-Əsgər [əsgərliyə çağırış] İdarəsi haqqında;
- 2) Məmuriliklər haqqında;
- 3) Yetimlər yurdu haqqında;
- 4) Bez haqqında;
- 5) Salyan qışlaqları;
- 6) Ərizələr;
- 7) Kəndlərdə çiçək xəstəliyi xüsusunda.

Əxzi-Əsgər İdarəsinə intixab edilmiş [seçilmiş] Sadıq əfəndi [Hüseynzadə] və Camo bəy [Cəbrayılzadə] rəisi-idarə [idarə rəisi] ilə görüşmələrini və ondan məhəllə müdiriyyətlərində işləmək üçün vəsiqə aldıklarını bəyan etdilər. Əlavə, bunlar rəisə idarədə işləmək təklifini etdikdə, rəisdən cavab almışlar ki, bu barədə vali ona əmr etməmişdir. Məhəllə müdiriyyətlərindən gəlmiş siyahılara diqqət etdikdə, bunların natamam surətdə yazılması nəzərə cərpdiyi və martın 15-dən bu zamana kimi müzakirəyə qoyulmamaqlarını söylədilər. Rəisin verdiyi məlumatdan, bu siyahılar hələ də bu halda qalacağı anlaşılmışdır. Buna da səbəb odur ki, məhəllə müdiriyyətlərinin həpsindən tamamilə siyahılar gəlib yətməyibdir və Əxzi-Əsgər İdarəsinin fikri budur ki, siyahılar həpsi toplansın və ondan sonra işə şüru edilsin [başlansın]. Üzvlər “Şimdidən daxil olmuş siyahılar üzvi ilə əsgər toplamaq mümkün deyilmi?” sualına cavab almışlar ki, idarənin bu xüsusda hələ müzakirəsi olmayıbdir və yaxındakı iclasların birinə təklif edilir. Üzvlər bu məlumatı verdikdən sonra,

onların idarədə olmaları həqiqətdə faydalı olduğunu nəzərdə tutub idarə qərar qoydu ki, Ağə Axundzadə yenə valinin yanına gedib bu üzvlərin Əxzi-Əsgər İdarəsinə daxil olmasını tələb etsin.

2) Məmuriliklər haqqında hazırın [iştirakçılar] bir çox timsallar [misallar] gətirib dəmiryollarında, dəftərxanalarda və hətta kəndxuda və yasavullardan tutmuş vali idarəsindəki məmurlara kimi cümləsi öz vəzifəsini kamalı ilə ifa etməyib, məhz rüşvətə və sui-istemallara [sui-istifadələrə] baş aparmalarını söylədilər. Sui-istemallar və qərəzlər nəinki qəzalarda, hətta paytaxtımızda getdikcə tərəqqi etməkdədir. Bu cümlədən Denikin sağ əli olan Voskresenski və onunla bərabər Əmiraslanov həbsə alınmışlarmış, fəqət bir gün həbsdə qaldıqdan sonra yenə azad edilmişlər. Voskresenski həbsə alınan zaman onun mənzilində onunla bərabər valinin xüsusi siparişat məmuru (çinovnik osoboqo poruçeniya) Qolovin də həbsə alınmışmış və dərhal buraxılmışdır. Paytaxtımızda açılmış qumarxana (jokey klub) əhali üçün müzirr [zərərli] sanılıb qapanmışmış və səbəb nə isə yenidən açılmışdır və bu kimi bir çox... müzakirətdən sonra bu sui-hərəkətlərin getdikcə tərəqqi etmələrini kəsmək qəsdilə idarə qərar qoydu ki, əvvəla ümumi iclas dəvət edib məmuriliklərə olan bu bidətlər [qayda-qanuna zidd işlər] xüsusunda müzakirə açsın; 3) Məmurlar tərəfindən baş vermiş sui-istemallar xüsusunda müttəsil [daimi surətdə] qəzetələrdə yazılsın və 4) açıq məktub vasitəsi ilə Bakı valisindən bu suallara cavab tələb edilsin: A) Neçə gün bundan əqdəm [qabaq] Bakıda açılmış qumarxana (jokey

klub) nə səbəbə qapanmış idi və nə səbəbə yenidən açıldı? B) Voskresenski və Əmiraslanov nə səbəbə həbsdən azad edildilər? C) Bunlar həbsə alınan zaman Voskresenskinin mənzilində valinin xüsusi sərəfşat məmuru Qolovin də həbsə alınmışmış, bu söz doğrudurmu?

Yetimlər yurdu haqqında Teymur bəy [Bayraməlibəyov] məlumat verdi ki, bu zamana kimi bina təmir edilməyibdir. Çocuqlar zavodlara işləməyə Yollar İdarəsi tərəfindən qəbul edilməmişlər və yetimlər yurdunun xüsusi təbibi Bron yurdun müdirinə əmr etmişdir ki, Ziyalılar İttifaqından ora bir kimsəni buraxmasınlar. İdarə qərar qoydu ki, binanın təmiri haqqında Zivər bəy çalışsın. Çocuqların adından ərizələr idarədə yazılsın və doktor Əli bəy doktor Bron ilə danışib idarəyə məlumat versin.

Heydər bəy Şaxtaxtinskiyinin İttifaqa üzv daxil olmaq ərizəsi Camo bəy [Cəbrayılzadə] tərəfindən oxundu. İdarə Şaxtaxtinskiyini üzv qəbul etmək qərarı verdi.

5) Səfər bəy Rəhimbəyov və başqaları tərəfindən Xorasan vilayətinə Azərbaycan nümayəndəsi təyin etmək və bu nümayəndə vəzifəsini Mirmurtuza Musayevə tapşırmaq xüsusunda ərizələri və Mirmurtuzanın bu barədə xüsusi ərizəsi Camo bəy tərəfindən oxundu. İdarə qərar qoydu ki, Xariciyyə nazirinə bir təzkərə [arəyış] yazılsın və bu təzkərədə sorsun ki, Xorasan vilayətində nümayəndə yeri varmı?

6) Kəndlərdə çiçək xəstəliyi əhaliyə ziyadə zərər verib çocuqlarını tələf edir. Bu barədə onlara yardım etmək təklifini doktor Əli bəy eylədi. İdarə qərar qoydu ki, Türük və Məabir Nəzarətindən [Nəq-

liyyat və Rabitə Nazirliyindən] bir yük avtomobili alsın. Zivər bəy Bələdiyyə İdarəsindən dəvəcat və ləvazimat istəsin və xahiş edən üzvlər cümə axşamı axşam toplanıb doktor Əli bəydən çiçək yazmaq [çiçək peyvəndi vurmaq] qaydasını öyrənsinlər və cümə günü avtomobildə kəndlərə gedib xahiş edən çocuqların çiçəklərini peyvənd etsinlər.

Bez və Salyan qışlaqları məsələləri gələn iclasa qaldı.

Bakı quberniyasında

Altağac meşə böyüyü Bakı qubernatoruna müraciətən məlum edir ki, ətraf kəndin əhillərindən bir neçəsi icazəsiz olaraq meşədən ağac kəsirlər. Bu barədə onlara mümaniət [manəçilik] göstərildikdə, onlar etina etməyib meşə böyüyünə müqabilə göstərilər. Böylə şəxslərin hərəkətinə mane olmaq üçün tezliklə lazımı tədbirlər ittiqaz edilməsini [tədbirlər görülməsini] meşə böyüyü rica etmişdir.

AZƏRBAYCANDA

Qarabağ

Qarabağda ermənilərlə müsəlmanlar arasında olan münasibəti və ermənilərin Qarabağ general-qubernatorluğuna təbə olmalarını düzəltmək üçün polkovnik Şattlvort Qarabağa əzimət etmişdi [getmişdi]. Məhəlli [yerli] məmurlar nümayəndələri Şattlvortu istiqbal etməkdən [qarşılamaqdan] ötrü Yevlaxa gəlmişlər. Yevlaxdan Qarabağa qədər Şattlvortun avtomobilini süvari dəstəsi müşayiət etmişdir. Süvarilərin qabağında Azərbaycan bayrağı təməvvüc edirmiş [dalğalanı-

mış]. Xankəndinin yanında Şattlvortu fəxri qaraqol [qarovul] dəstəsi istiqbal etmişdir. Polkovnik Şattlvort Şuşaya varid olduğdan [çatdıqdan] sonra Qarabağın erməni əhalisi nümayəndələrinin ictimiasında [yığıncığında] iştirak etmişdir. Polkovnik Şattlvort ermənilərə etdiyi müraciətdə Azərbaycan Hökumətini etiraf [qəbul] etməyə dəvətlə, İngiltərə Komandanlığının bu nöqteyi-nəzərdə olduğunu söyləmişdir. Qarabağ əhalisi İngiltərə nümayəndəsini fəvqəladə şadlıqla istiqbal etmişdir.

* * *

“Aşxatavor” erməni qəzetəsinin Şuşadan aldığı məlumatda deyilir ki, Qarabağ ermənilərinin Azərbaycana mülhəq olub-olmamalarını [qoşulub-qoşulmamaqlarını] aşkar etməkdən ötrü Qarabağın erməni əhalisi nümayəndələrinin ictimiası vəqə olmuşdur [yığıncığı baş tutmuşdur]. Həmin ictimada İngiltərə polkovniki Şattlvort dəxi iştirak etmişdir. İctima Azərbaycan Hökumətini təsdiq etməməyi qərara almışdır. Bu münasibətlə Şattlvort erməni nümayəndələrinə bir sual verib, bu cür qətnamə çıxarmaqla kimə ümidvar olduqları xəbər almışdır. Erməni nümayəndələri cavab vermişlər ki, onlar həmin o Müttəfiq dövlətlərə ümidvardırlar ki, ermənilər onların mənafeyindən ötrü bu qədər qanlar töküüb və qurbanlar vermişlərdir. İctimanın bu qətnaməsinə baxmayaraq, polkovnik Şattlvort sabahı günü bir elan nəşr etmişdir ki, Qarabağ Azərbaycana mülhəq olur və Azərbaycan general-qubernatoru doktor [Xosrov bəy] Sultanov eyni zamanda İngiltərə nümayəndəsi hesab olunur.

Qubadan

Rüşvətlə Mübarizə Cəmiyyəti

Xüsusi müxbirimizdən:

Bu axır zamanlarda hər tərəfdən eşidilməkdə olan rüşvətçilikdən şikayət sədaləri Quba əhalisi içindən də qulaqları çınlatmada idi. Rəvayətlərə baxılsa, rüşvətçilik təbii işlər sırasına keçib adi bir “ticarət” şəklini almış imiş. Xüsusən əhalini qızdıran polis nəfəratından da ziyadə Ədliyyə məmurlarının rüşvətə həris olmaları imiş.

Mənhus Çar hökuməti-müstəbidəsi zamanında bu qədər fənalıqlara, bu qədər həyasızlıqlara irtikab olunmayırdı [bulaşılmırdı]. Şimdi sevimli hökumətimizin ancaq ayağa qalxmaq istədiyi günlərində, içəri və dışarı düşmənlərlə mühat olduğu [əhatə olunduğu] bir sırada bu namussuzluqlar nə deməkdir əcəba! Həman varlığımız əleyhinə nümayişlər yapan, vücudumuz binasını baltalamaq istəyən düşmənlər əlinə alət vermək demək deyilmidir?! – yollu haqlı sərzanışlər, təkdiramiz [məzəmmət edici] suallar verilir, ötə-bəridə söylənilirdi... Bu şikayətləri eşitmiş olan Quba qaimməqamı [qəza rəisi] rüfətli [uca rütbəli] [Əmir xan] Xoyski əfəndi bir çox işlərdə göstərmiş olduqları yararlıqlar kimi, bu dəfə də bir əzmi-mətin ilə [məhkəm iradəylə] ortaya atılıb ən əvvəl rüşvətçilikdə açıqcasına müttəhim edilən müstəntiq S-ovun istefasına müvəffəq olmuş və sonra da rüşvətlə mübarizə etmək üçün bir cəmiyyət təşkilinə təşəbbüs etmişlərdir.

Nisanın 23-də məscidi-came həvalisi [ətrafı] əvvəlcə ixbar [xəbərdarlıq] edilib toplanmış əhali ilə xınca-xınc dolu olduğu halda, Xoyski əfəndi başda olaraq

ruhanilər və başqa hökumət məmurları təşrif gətirib əhaliyə xitabən söyləmiş olduqları nitqlərində qaimməqam əfəndi bərvəchi-ati [aşığıdakı kimi] idareyi-kəlam edirlər [nitq söyləmişdir]:

“Camaat, onu bilməlisiniz ki, rüşvətçilik ən məzmun [məzəmmət edilən] və mənfur sifətlərdən olduğu kimi, böyük hökumətləri təməmindən sarsıb tarixlərdən silinmək dərəcəsinə gətirən dəxi həman rüşvətçiliyin fəna nəticəsidir. İştə, baxınız bu gün gözlərimiz önündə ələyaaq çarpan böyük Rusiya Hökuməti həman rüşvətçilik sayəsində böylə rəzalətli günlər keçirməkdədir.

Rüşvət almaq vicdansızlığını irtikab edən bir hökumət məmuru fəna adam olduğu kimi, rüşvət verən adam da onun kimidir. Rüşvəti verən adam da həman alan ilə xəyanətdə şərikdir demək olar. Zira, rüşvət verilməsə, alınmaz. Əlbəttə ki, vicdanlı bir şəxs, millət və hökumətinə məhəbbət hissi bəsləyən bir müsəlman şu vicdansızlığı yapmaz; nə rüşvət alar, nə də verir. İşbu fənalığın alçaq təbəqələrdə kötü adamlar içində nəşvü-nüma bulduğu [yayıldığı, çiçəkləndiyi] bədihidir [aydındır]. Ona görə lazımdır ki, bu fənalıqla qüvvəmizlə mübarizə edəlim. Məlumdur ki, camaatın yardımı olmadan fəna hərəkətlərlə mübarizə pək müşkül olur. Binaənileyh [ona görə], sizə bu Allahın evinə [əli ilə məscidi göstərir] and verərək rica edirəm ki, təşkil etmək istədiyimiz işbu “Doğruluq Cəmiyyəti”nə yardımçı olasınız. Rüşvət vermədiyiniz kimi, vermiş olanları bildikdə, gizlətməyib bizə məlum edəsiniz. Müavinətiniz olarsa, tez zamanda həman rüşvətçilik bəlasını Quba qəzası daxilindən rəf edə

[aradan qaldıra] biləcəyimizə sizə söz verirəm. Biz həman “Doğruluq Cəmiyyəti” mütəşəbbisləri [təşəbbüskarları] ki, ibarət olsun (əhaliyə təqdim edərək) mövqe komandanı Məhəmməd bəy Məhəmmədbəyov əfəndi, Bələdiyyə rəisi Əliabbas Əlibəyov əfəndi, Ədliyyə məhkəməsi müdiri Xəlid bəy Qayıbov əfəndi, müstəntiq Mustafa və Yusif əfəndilərdən, bu gün bu Allahın evi cənbində [yanında] və sizin qarşınızda ələnan [açıq-aşkar] Qurani-məcidi [şanı uca Qurana] qəsam yad edəcəyiz [and içəcəyik] ki, minbə’d [bundan sonra] nə rüşvət ala və nə də rüşvətçilik bəlasına meydan verək.”

Səbiq Ədliyyə məhkəməsi müdiri Əbdülhəy Cəlilov bütün hökumət məmurlarına qəsam verilməsini və bəxşis adı ilə olsa da, verilən rüşvətlərə qarşılıq çarəsi düşünlməsini təklif edir.

[Əmir xan] Xoyski əfəndi hökumət məmurlarına “Doğruluq Cəmiyyəti” tərəfindən and veriləcəyini bildirir.

Əhalidən dəxi həman cəmiyyətdə birər nümayəndə olmasını arzu edən səslər eşidilir. Bu təklif dəxi qəbula keçir.

Mövqe komandanı Məhəmməd bəy [Məhəmmədbəyov] əfəndi qaimməqamın işbu təşəbbüslərini təbrik və təhniyətlə [qutlamaqla] Cənabi-haqdan tövfiq [kömək] və camaatdan müavinət arzusunda bulunur. Sonra cəmiyyət üzvləri rüşvət almayıb və rüşvətçiliklə mübarizə edəcəklərini qəsamla birər-birər Qurani-məcidi öpürlər. Xoyski əfəndiyə sıra yetişdikdə, barmağını qaldıraraq Quba qəzasına qaimməqam təyin edildikdən bəri nə bir para aldığını, nə alacağını və alanları şiddətli cəzaya düşürmək üçün bütün vücudu ilə səy edəcəyini qəsamla

kəlamullahı [Allah kəlamını] öpür və bə’d [sonra] Qurani-şərfi götürüb camaata xitabən:

– Hər kəs bu yolda bizə müavinət etməsə və rüşvət verib, verənləri bilib gizlətsə, bu Quran ona xəsm [düşmən] olsun, – deyir.

Camaat Xoyski əfəndini alqışlayaraq, bir ağızdan olan kimi hər dürlü müavinətdə bulunacaqlarına qəsam yad edirlər.

Xoyski əfəndinin bu gözəl təşəbbüsünün Cümhuriyyətimizin başqa yerləri üçün də sərməşq [nümunə] olmasını arzu edirik.

Hüseyn Rza

Lənkərandan

Denikinçilərin həbsi

Sırağagün 25 rəcəbdə Muğan əsgər nəfəratından bir qitə [hərbi dəstə] şəhərə varid [daxil] oldu. Bunlar bəzən zirehli avtomobil ilə, bəzən də atlı və piyada şəhərin hər bir tərəfini dolaşırdılar. Bunların bu çıxışı qorxu içində yaşayan müsəlman ailələri arasında böyük bir həyəcan və iztirab səbəb oldusa da, nəticədə iş başında olan rus zabitanı və qeyrəni tutub həbs edirlərdi. İşbu məhbüslər [1] Denikin təbliğətçiliyi ilə ittiham edirlər və bəzən də iki ay müddət təhtirəyasətlərində [başlıqları altında] olan əsgərləri məvacibsiz qoyub bütün aidatı [haqqı, gəliri] kəndi ciblərinə toplamaqla müqəssir edildiklərini söyləyirlər. Bunlardan güclü pul və intibahnamə [təbliğat vərəqələri] və Denikin və qeyri irticai ünsürünün məbeynində [arasında] mərsulat [yazışma, məktublaşma] tutulduğu şayiəsi dövrən etməkdədir.

Əsgərlərin məvacibsizlik üzündən bunlara əsir və dəstgir [əli-qolu bağlı] olan müsəlmanların malına və canına sui-qəsd olduğu müşahidə edilməkdədir. Sübut üçün bir neçəsini ərz edəyim. Bir neçə gün bundan qabaq erməni əsgərləri bir İran təbəəsini 300 manatdan ötrü ağzından bir güllə vurub qətl etmişlər və bir neçəsi Şərifovun evinə girib para və müxəlləfat [ev əşyaları] oğurlamışlar. İşbu xırsızların [oğruların] “şaşka [qılınç] və şapkalı” qaldığından, erməni olduqları müşəxxəs olmuş [müəyyən edilmiş], hətta bunlardan iki nəfəri həbs edilmişdir. Xülasə, burada müsəlmanlara çox azar və əziyyət edilir.

Ağaməhəmmədli

Şamaxıdan

Bizə yazırlar:

İlk əvvəl istiqlalıyyət uğrunda vətən, can və malların [1] fəda edən şirvanlılar bu gün yenə öz varlıqlarını isbat edərək xarabazara dönmüş vətənləri olan Şamaxıya qayıtmaqdadırlar. Əhali keçən aprel ayının 18-ci günündə bir məclis tərtib edib, qaçqın vaxtında qeyri şəhərlərdə çəkdikləri narahatlıqlarını və töhmətlərini yad edərək “Ac da olsa öz vətənimizdə yaşayacağıq” deyər Şamaxını abad etmək niyyətində olub, ən əvvəl müvəqqəti bələdiyyə idarəsinin təşkilini qərara aldılar.

İdarəyə seçilən üzvlər:

Kərbəlayi Yusif, Ağalar bəy Hüseynbəyov, Ağalar bəy Fəttahbəyov, Abdulla bəy Əbdürrəhmanov, Kərbəlayi Möhsün, Əliqulu, Hacı Əli, Paşa Adil oğlu, Hacı Sədrəddin, Ələkbər Əkbərov, Ələkbər Məhəmmədzaid oğlu, Məhəmmədağa,

Kərbəlayi Cabbar, Hacı Ələsgər, Sultan Bədəlov və Məşhədi Rəsul cənabları qərazi-şəxsiyyətlərini [şəxsi məqsədlərini] unudaraq, var qüvvələri ilə səmimi-qəlb-dən bu yolda işləyəcəklərini vəd edib, hərə 100-dən 50 manata qədər idarə mənfəətinə topladılar.

Əhali isə qeyri şəhərlərdə yaşayan cəmi vətəndaşlarından və həmçinin bu yolda işləyən cəmiyyətlərdən, ələlxüsus Bakıda olan “Yeni Şirvan”dan xahiş edirlər ki, onlar da bizim bu yolda işləyənlərimizə müavinətdə bulunub, viranə qalmış vətənin qalxmasına və nə yerdə bina olunması barəsində işləyib öz təsəvvürlərini bəyan etsinlər ki, fürsət əldə ikən hər kəs özünə bir dam tiksin, bəlkə gələcək qışda dübarə əhali narahatlıqdan qaçıb kənd və şəhərlərə dağılmasın.

Ağaisa

İZHARİ-TƏŞƏKKÜR

Möhtərəm müdir əfəndi!

Qəzetəinizdə həmin məktuba yer verməyinizi rica edirik.

Çəmbərəkəndindəki müsəlman çoxuqlarına məxsus yetimlər yurdunu remont [təmir] etmək üçün bir qədər taxta-şalman lazım idi. Ziyalılar İttifaqı remontu öhdəsinə alıb, Kərbəlayi Ələsgər Hacızadədən və Cabbarzadə cənablarından para ilə taxta almaq istədi. Bu cənablar taxtanın yetimlər yurdu üçün alınmasını anlayıb, 2 min rubləlikdən ziyadə parasız taxta, İttifaqa verdilər və İttifaq da lazım olan yerinə sərf etdi. Bu ali hə-

rəkəti şayani-təqdir [təqdirəlayiq] bilib, Ziyalılar İttifaqı həmin zəvata [şəxslərə] səmimi təşəkkür izhar edir.

Sədr: [Əli bəy] Seyidov

Katib: Camo bəy [Cəbrayılzadə]

İDARƏYƏ MƏKTUB

Balaxana kəndində döşəmə yol qayıdırmaq üçün 1913-cü ildən bəri neft quyularından hər puta alınan yarım qəpik cəm olunub mənə və Hacı Babacana tapşırılmışdı. Bu pul ilə yol qayıdırıldı və mən bu yola etdiyim xərcin siyahı və hesabını sənəd üzərinə kənd pristavına təhvil vermişəm. Pristav da polismeysterə göndərrib və bu hesabın təhqiqi və təftiş nəticəsində dürüst olmasından itminan [arxayın]lıq] hasil olduğu üçün məzkur [deyilən] sənədlər kənd vəkili Atabala Səfərəli oğluna tapşırılıb. Mart hadisəti zamanı bəzi bolşeviklik edənələr mənə bu pula xəyanət etməkdə müttəhim edirlər. Məzkur hadisədən sonra həmin şəxslər bu sənədlərin kənd vəkiliyə olmasını bilib, ondan iyun ayının 6-sında almışlardır. İndi bu sənədlər mənə öz doğru olduğumu isbat etmək üçün lazımdır. O şəxslərin bu sənədləri kənd vəkiliyə qaytarmasını təmənnə [xahiş] edirəm.

Nasir Əlikərimzadə

Doktor

Ağahüseyn Kazimov

Gəlib naxoşları yenə qəbul etməyə başlayıbdır. Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər]. Qəbul edir səhər saat 10-dan 11-ədək; axşam saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Parapet, Şəfi İbrahimovun evində 3-cü mərtəbə. Telefon: 86-27.

8057

Doktor **M. M. Kərimov** göz naxoşlarını və diş həkimi **A. Əmirov** naxoşları qəbul edirlər saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Suraxanski və Spasski küçələrin [küncündə] 102 nömrəli evdə. Telefon nömrə 40-91.

8754

Diş həkimi Altmanın müalicəxanası

Şamaxinski küçə nömrə 20, 2[-ci] parafelni küçənin küncündə aptek ilə rubəru [üz-bəüz]. Telefon nömrə 18-73. Dişləri ağrısız çəkir və doldurur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Müsəlman xanımları ayrıca qəbul edir.

5783

Arvad diş həkimi

M. S. İdaşkina

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.

2629

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonni küçədə nömrə 6.

8710

Diş həkimi

S. M. Hamburq

Nikolayevski nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon nömrə 5-96. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri ağrısız çəkir.

8756

Diş həkimi M. B. Şternin

Vorontsovski küçə, nömrə 22, Karantinni küçənin küncündə. Süni dişlər qayırır. Qızıl ənglər və damaqlar qayırır. Dişləri ağrısız çəkir.

8757

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəzi [xəstəliklərə] düşər olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-ə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Doktor M. B. Şaxnazarov

Dəri və əmrəzi-cərrahiyyə [cərrahi xəstəliklər] naxoşluqlarını qəbul etməyə başlamışdır. “606” və “914” müalicəsi. Qəbul edir: səhər saat 9-dan 12-yədək; axşam saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Armyanski küçə nömrə 3. Qubernskinin küncündə. Telefon nömrə 45-28.

8748

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

8753

İtibdir

Əbdülhəmid Salamovun Şamaxıdan aldığı pasportu itibdir. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

İtibdir

Ağaqlu Hüseynqulu oğlunun mayıs ayının 1-də bir cib dəftəri içində bir dənə “kupça krepost” [daşınmaz əmlakın mülkiyyət sənədi], 3 min manat pulun qəbzi və zayomnu bankın üzvlük kağızı və qeyri kağızlar itibdir. Tapan əxşasdan [şəxslərdən] acizənə rica edirəm bu adresə gətirib verməklə bərabər 2 yüz manat bəxşiş alsın.

Adres: Bolşoy Morskoy və Tarqovı küçələrin küncündə Ağaqlu Hüseynqulu oğlunun dükanı.

8762

Zəhmət (məsai) bürosu

Bakı Şəfqət Bacıları İttifaqı şəfqət bacılarını gecə işlərinə, iynə vurmağa, masaj etməyə müərriflik edir [tövsiyə edir, zəmanət verir]. İttifaq öz işçilərinin işlərinə cavabdehdir. Xahiş edənlər bu adresə müraciət edə bilirlər: Budaqovski və Malakanski küçələrin küncündə, nömrə 16/22, mənzil 6. Konkanın mənzili. Telefon nömrə 14-08. Büro bütün gün açıqdır.

8755

Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Eyni müamilə gözləyirik

səh. 56. “.....”: Bir sətir nöqtələr qəzetdə var.

Qəzetələrdən

səh. 59. “Kirenaika”: Şimali Afrikada tarixi vilayət.

“Sənusilər”: 1837-1969-cu illər arasında Şərqi Sudan və Liviyada hökm sürən sülalə. Dini-siyasi cərəyan olan Sənusilik təriqətinə mənsub idilər.

Şimali Qafqaziyada

səh. 60. “Könüllü ordu səflərinə”: qəzetdə “səflərinə” yerinə “siniflərinə” getmişdir.

səh. 61. “Düvəli-Mərkəziyyə”: Mərkəzi Dövlətlər (yaxud Mərkəzi Hökumətlər); Birinci Dünya müharibəsinin tərəflərindən biri olan İttifaq Dövlətləri (Almaniya, Avstriya-Macaristan, Osmanlı İmperiyası, Bolqarıstan).

Azərbaycan haqqında

tarixi, ədəbi və siyasi məlumat

səh. 63. “Habeas korpus” [Habeas Corpus Act]: İngiltərə Parlamentinin 1679-cu ildə qəbul etdiyi və Böyük Britaniya Konstitusiyasının tərkib hissəsi olan insan hüquqları aktı.

“Maqna Xarta Libertatum” [Magna Carta Libertatum]: Böyük Azadlıqlar Xartiyası. İngiltərədə 1215-ci ildə tərtib edilən siyasi-hüquqi sənəd. İngiltərənin azad əhalisinin hüquqlarını qoruyan və kralın səlahiyyətlərini məhdudlaşdıran bu sənəd, insan hüquqları anlayışının inkişafında mühüm rol oynamışdır.

səh. 64. “...və azlıqda qalan millətlərin nümayəndələri...”: “azlıqda” yerinə qəzetdə “azadlıqda” getmişdir.

“Məclisi-Məbusanda ümum firqələrin rəislərindən mütəşəkkil...”: qəzetdəki mətn-də bu abzasda cümlələr qarışmışdı, mümkün qədər düzəlttik.

“Senyoren Konvent”: Qanunverici orqanda, siyasi partilərin liderlərindən ibarət Şura.

Dağıstan günü

səh. 69. “X.”: bu imza Xəlil İbrahimə məxsusdur.

Tiflis Yujnı park

ingilis üsəra qərargahından

səh. 69. “kanuni-sani 35”: rumi təqvimlə göstərilmişdir; kanuni-sani 1335-ci il, miladi təqvimlə 1919-cu ilin yanvar ayına uyğundur.

Bakı xəbərləri

səh. 72. “Ziyalılar İttifaqında”: bu mətn-də, rəqəmlərlə göstərilən bəndlərdə bəzi yerlərdə qarışıqlıq var; hərflərlə göstərilən bəndlər isə qəzetdə ərəb əlifbasının hərflərinə müvafiq olaraq əlif, be, te kimi verilmişdir.

Azərbaycanda:

Lənkəranda

səh. 77. “25 rəcəb”: hicri təqvimlə göstərilmişdir; 25 rəcəb 1337-ci il, miladi təqvimlə 26 aprel 1919-cu ilə uyğundur.